

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA COĞRAFYA EĞİTİM VE ÖĞRETİMİ (The Geography Education and Teaching in of Primary School)*

Dr. Mehmet ÜNLÜ**

ÖZET:

Coğrafya; yeryüzündeki doğal, beşeri ve ekonomik olayları tanımlayan, bu olayların insan çevre ile ilişkisini kuran ve bu olayların dünya üzerindeki dağılımını sebep sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen bilim dalıdır. İnsansız bir coğrafya ilminden bahsetmek mümkün değildir. Coğrafya insan ile coğrafi çevre arasındaki karşılıklı ilişkileri inceler. Coğrafi çevre ise insanın ilgi alanına giren doğal çevredir.

Coğrafya öğrenmek, gerek kişiler, gerekse milletler için çok önemlidir. Bunun için coğrafyanın küçük yaşlardan itibaren iyi bir şekilde verilmesi gerekir. Coğrafyayı öğrenmek, ülke yönetiminde görev alacak kişilerin bu konuda şuurlu ve doğru karar verebilmelerini sağlar. Şüphesiz bu da, akılcı ve çağdaş bir coğrafya eğitiminden geçer.

1998-1999 Eğitim ve Öğretim Yılı ile birlikte kademeli olarak uygulanmaya başlayan sekiz yıllık eğitim programı çerçevesinde ilkököl ve orta okul düzeyinde derslerin bütünlüğü amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak Coğrafya eğitiminin uygulanmasında da bazı yenilikler yapılmıştır. Bu bağlamda Coğrafya'nın konuları Sosyal Bilgiler ders konuları içinde incelenmiştir.

İlköğretim okullarının ders müfredatları incelendiğinde, Hayat Bilgisi (1., 2. ve 3. sınıflar) ve Sosyal Bilgiler (4., 5., 6., 7. sınıflar) ders kitaplarında coğrafya konularına yer verildiği görülür. Coğrafya'ya, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Tarih ve Vatandaşlık Bilgisi konuları ile birlikte bütün halinde yer verilmektedir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda haftada üçer ders saatidir. Bu yıllık 36 haftada, 108 saatlik bir süreye tebakül etmektedir. Fakat bunun ortalama sadece 1/3'ü yani 36 ders saati coğrafya eğitimine ayrılmaktadır.

Coğrafya eğitiminin temel amacı öğrencilere dünyayı ve yurdumuzu tanıtmak, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygusunu

* Bu makale, 4 Mart 1999 tarihinde Marmara Üniv. Atatürk Eğitim Fak. "Cumhuriyetimizin 75. Yılında İlk ve Orta Öğretimde Coğrafya Eğitimi" konulu sempozyumda bildiri olarak sunulmuştur.

** Marmara Üniv. Atatürk Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisidir.

gelişmektir. Diğer yandan İlköğretimde coğrafya, dünya ile ilgili bilgi ve gerçekleri sunmak, öğrencilerin çevreye karşı tutum ve davranışlarını yönlendirmek, onlara zihinsel pratik beceriler kazandırmaktır. Bu becerilerin kazandırılması esnasında, çeşitli araç ve gereçlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yönüyle ele alındığında Coğrafya, çok zengin, çeşitli teknik ve donatımlı laboratuvar ile harita odalarına ihtiyaç duyan uygulamalı bir bilimdir.

Bu araştırmada coğrafya eğitimi ve öğretiminde içerik bakımından meydana gelen değişikliklere değinilecek, öğrencilere verilmesi sırasında ortaya çıkan sorunlar tespit edilmeye çalışılacak ve bilimsel yönden çözüm önerileri getirilmeye gayret edilecektir.

ABSTRACT

In the search field of geography science there is everything that can be spreaded on the earth. But the main there of geography is "man". It is impossible to mention geography without human begins. Geography examines the relations between geographic environment and human beings. Geography environment is what is mans field of interest.

Learning geography is important for both people and nations. Thus geography must be given well from very early ages. Learning geography provides the ability of necessary, conscious decisions for people who will have the jobs of leading the country. Without any suspicion, this is only possible by a reasonable and modern geography education.

In the eight year education programme, which started by 1998-1999 educational year, the unity of the lesson has been aimed in primary and secondary levels. According to this aim, there have been several changes in the practice of geography education. Due to this the subjects of geography have been prepared in social sciences lesson subjects.

When the lesson schedules of primary schools are examined it is possible to see that in information of life (Hayat Bilgisi 1st-3rd grades) and social sciences (Sosyal Bilgiler 4th-7th grades) lessons there are geography subjects. Geography with history and citizenship information subjects are placed in the social sciences lesson book. The lesson hours in social sciences lesson teaching programme are thought to be and prepared in 4th, 5th, 6th and 7th grades, 3 hours per week, for every grade 108 hours in 36 weeks.

The main purpose of geography education is to get the students know about the world and our country and to improve the feeling of the responsibility in geography in primary education gives information and facts about the earth, directs the students behaviour to the environment, provides practical and logical skills. During providing there skills, several devices are needed. If it is

considered from this point, geography is a practical science that necessitates labs that are richly decorated with technical and audio-visual aids and map rooms.

In this research, the troubles that can be met during geography education will be targeted to obtain and some scientific solutions are aimed to find out.

GİRİŞ:

Sekiz Yıllık Kesintisiz Eğitim Programı çerçevesinde 1998-1999 Eğitim ve Öğretim Yılı ile birlikte kademeli olarak uygulanmaya başlayan ilkököl ve orta oköl düzeyinde derslerin bütünlüğü amaçlanmış ve coğrafya dersi de bu çerçevede değerlendirilmiştir. Bu amaca yönelik olarak coğrafya eğitiminin uygulanmasında özellikle 4. 5., 6. ve 7. sınıflardaki coğrafya eğitiminde bazı değişikliklere gidilmiştir. 1998 yılına kadar ilköğretimin orta kısmında (6. ve 7. sınıflar) bağımsız bir ders olarak okutulan Coğrafya'nın konuları yeni uygulamayla birlikte Hayat Bilgisi (1, 2, ve 3) ve Sosyal Bilgiler (4, 5, 6 ve 7) ders müfredatları içinde değerlendirilmiştir.

Bu araştırmada ilköğretimde coğrafya eğitimini ilgilendiren konular daha çok içerik bakımından incelenmiştir. Coğrafya eğitimi, İlköğretim okullarında iki kademeli olarak yürütölmektedir. Öğrenimin birinci kademesi interdisipliner konumdaki Hayat Bilgisi (1-3) ikincisi de multidisipliner konumdaki Sosyal Bilgiler (4-7) dir.

İlköğretimdeki coğrafya eğitimi ve öğretimi konuları Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bazı ünitelerine serpiştirilmiştir. Bu ders müfredatlarındaki coğrafya konuları ünite ve konu bütünlüğü anlayışı biçiminde verilmiştir. Coğrafya eğitimi ve öğretiminin ilköğretim müfredatında bu haliyle kısaca gözden geçirildiğinde şu özellikler ortaya çıkar.

1-İlköğretim 1., 2., 3. Sınıflarda Hayat Bilgisi Dersinde Coğrafya İçeriği:

Hayat Bilgisi daha çok bağımsız bilim dalları arasında ilişki kuran bir interdisipliner ders konumdadır. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının (TTKB.) 1.7.1968 tarih ve 171 sayılı kararı ile kabul edilen Hayat Bilgisi

dersi programı 03.12.1997 tarih ve 161 sayılı kararı ile İlkokul Hayat Bilgisi programı uygulamadan kaldırılmıştır. Hayat Bilgisi dersinin genel hedefleri arasında coğrafya eğitimini ilgilendiren maddeler şunlardır; “Ülke ve dünya olaylarına duyarlı oluş, çevresindeki maddeleri tanıyabilme, uzayı tanıyabilme, turizmin önemini kavrayabilme, doğa olaylarının etkilerini kavrayabilme, bilinçli bir tüketici olarak çevreyi koruyabilmedir.”¹

1., 2., ve 3. sınıf Hayat Bilgisi programında coğrafya eğitimine ait konular, daha çok çocukların âşına oldukları somut ve yakın çevreye ait bilgilerden oluşan konuları içerdiği görülür. Dersin konusu çocukların doğrudan doğruya duyu ve duygularına hitap eden yakın çevreleridir. Bu sebeple, derste öğrencilerin eşya ve olaylarla bizzat karşı karşıya gelmeleri gerekmektedir. Hayat Bilgisi bir gözlem, yaşam, iş ve deney dersidir. Hayat Bilgisi dersinde birinci ve ikinci sınıflarda çocuğun en yakın çevresi olan ev, okul, mahalle veya semt, üçüncü sınıfta ise bütün köy ve şehir üzerinde durulur. 3. sınıf Hayat Bilgisi konularında köy, şehir ve bölge kavramlarının anlatıldığı beşerî coğrafya konuları ile hayvanlar ve bitkilerin varlık ve dağılışının anlatıldığı fizikî coğrafya konuları ele alınmaktadır.

a- Hayat Bilgisi-1:

1. sınıf Hayat Bilgisi müfredat programı yeni ile karşılaştırıldığında coğrafya eğitimine yönelik konularda bazı farklılıklar vardır. Eski müfredat programında Coğrafya eğitimi konuları arasında yer alan IV. üniteye yer alan “Yeni Yıl” konusu bulunmaktadır. Bu üniteye coğrafya konu başlıkları; Yeni Yıl, Takvimin Anlattıkları ve Bir Günümüzdür.²

Yeni müfredat programında ise eski müfredat programında IV. üniteye yer alan “Yeni Yıl” ünitesi V. üniteye kaydırılarak, yeni ara başlıklar ilave edilmiştir. Bu değişikliklere göre; 1. sınıf Hayat Bilgisi 5. üniteye yer alan “Yeni Yıl” ünitesinin konu başlıkları; yeni yıla eklenirken (yılbaşı gecesini nasıl geçirdik?, hangi yıla girdik?), bir yılın bölümleri (mevsimler, aylar, haftalar, günler), bir günümüz (gündüz, gece), zamanı gösteren araçlar (takvimin anlattıkları, takvim çeşitleri,

¹ MEB. -1995: İlköğretim Programı. MEB. Yay. 2846, Mevzuat Dizisi 297, s. 270, Ankara.

² MEB. -1995: A. g.e., s. 271.

saatin anlattıkları, saat çeşitleri) ve bir günü iyi değerlendirme şeklindedir.

Ayrıca yeni müfredat programına, coğrafya eğitimine yönelik VI. Ünite “Güneş ve Dünyamız” konusu eklenmiş olup, konu başlıkları ise; dünyamız, güneş, gece ve gündüz ile hava durumudur.

Buna göre her iki müfredat programına bakıldığında; Hayat Bilgisi-1 dersinde verilen coğrafya eğitiminin yeni müfredat programında daha geniş ve detaylı olduğu görülür. Yukarıda yeni müfredat programında sözü edilen ünite konu başlıkları ile; yeni yıl bilgisi, yılın bölümleri bilgisi, mevsimlerin özelliklerini tanıyabilme, günün bölümleri bilgisi, zamanı gösteren araçları ve zamanı tanıyabilme bilgisi hedeflenmiştir. Bu ünitenin amacı öğrencilere yılın bölümleri olan gün, hafta, yıl, mevsim, mevsimin özellikleri, saat ve takvim ile ilgili temel bilgileri kazandırmaktır. Bu ünite yolu ile öğrencilerden zamanı daha iyi değerlendirmeleri beklenir. Onlara dünya ve güneş hakkında genel bilgiler kazandırmak, uzay konusunda ön bilgi vermek amaçlanmıştır. Bu konulara dayanılarak dünyayı ve güneşi tanıyabilme, gece-gündüzün oluşumu, yağmur ile hava durumu bilgisi hedeflenmiştir.¹

b-Hayat Bilgisi-2:

Hayat Bilgisi-2. sınıf eski müfredat programında coğrafya eğitimini amaçlayan konu başlıklarında ünite anlayışı ve bir bütünlük yoktur. Nitekim eski müfredat programının (2., 4., 7. ve 8.) ünitelerinde yer alan konu başlıklarından; sonbahar belirtileri (havalardaki değişimler, bitki ve havalardaki değişimler, giyecek ve yiyeceklerdeki değişimler), kış belirtileri (kışlık giyecekler, kışlık yiyecekler, yakacaklar ve kışın bitki ve hayvanlar), baharın belirtileri (havadaki değişimler, bitki ve hayvanlardaki değişiklikler, giyecek ve yiyeceklerdeki değişimler), baharda yapılan işler (okulda tarım denemeleri, çevrede yapılan işler), ve yaz belirtileri (havalarda ısınması, güneşten ısınma gücünün artması, hava grafiklerinin incelenerek mevsimlerin karşılaştırılması, yağmur ve yağmurun faydaları, dolu ve zararları) şeklindedir.²

¹ KOCAOLUK, F.-KOCAOLUK, M.Ş. -1998: İlköğretim Okulu Programı. s. 2307-2344, Ankara.

² MEB. 1995: A. g. e., s. 274-279.

Hayat Bilgisi-2. sınıf yeni müfredat programında yukarıda verilen ünite ve konu başlıklarının tamamen değiştiği görülür. Yeni müfredat programında coğrafya eğitimine ait konu başlıkları ünite anlayışı içerisinde bir bütünlük arz ederek sunulmuştur. Nitekim, yeni müfredat programında 10. ünite de Coğrafya'nın konusu içinde değerlendirilen Dünya ve Uzay kavramları ile yakın çevredeki bazı varlıklar incelenmektedir. Buna göre yeni müfredat programı dahilinde Coğrafya'ya ait konular şöyledir: Gökyüzünde gördüklerimiz (güneş, ay), dünyamız (dünyamızın hareketleri, mevsimler), ve yeryüzü (karalar, sular)'dür.

Bu ünitenin önemi öğrencilere dünya ve uzay hakkında ön bilgiler edindirmektir. Uzay, güneş, ay, dünyanın hareketleri ve mevsimler bilgisi ile yeryüzünü tanıyabilme hedeflenmiştir. Buna göre 2. sınıfta Hayat Bilgisi ders müfredatı daha çok soyut bilgilere dayanır.

c- Hayat Bilgisi-3:

3. sınıf Hayat Bilgisi eski müfredat programında coğrafya konularına şu şekilde yer verilmiştir. 1. ünite de "Çevremizi Tanıyalım" konusunda, *Okulumuz* (dershanemizin yeri, biçimi ve krokisi, yönler ve pusula, okulumuzun çevresi ve krokisi) ile *kasaba ve şehrimiz* (kasabamızın adı, kasabamız veya şehrimizin genel görünüşü, kasabamızın veya şehrimizin semtleri, kasabamız veya şehrimizin eski ve yeni kısımları, kasabamız veya şehrimizde bulunan başlıca tarihi yapılar ve anıtlar, kasabamız veya şehrimizin belli başlı caddeleri, kasabamız veya şehrimizin nüfusu, kasabamız veya şehrimizi başka yerlere bağlayan anayollar) hususunda bilgi verildikten sonra,

3. ünite de "İlçemizi Tanıyalım" bölümünde; *İlçemizin doğal durumu* (çevremizde neler görüyoruz "dağ, ova, deniz, akarsu, yayla, baraj, göl kavramları", ilçemizin yeri ve sınırları, depremler, toprak kayması, erozyon, ilçemizde yıl boyunca havalar nasıl gidiyor?, bitki örtüsü "orman, bozkır, çayır, mera ve fundalık kavramları", hava durumunun ve yeryüzü şekillerinin ilçemiz halkının yaşayışına etkisi.), *İlçemizde yaşayış* (ilçemizin nüfusu "merkez ve köyler", halkın geçim kaynakları, "tarım, endüstri, ticaret", ilçemizde eğitim kurumları), *İlçemizin kuruluşu ve turistik yerleri* (tarihi, turizm değerleri), *İlçemizin komşu il ve ilçelerle olan ilişkileri* (haberleşme, ulaşım, alış-veriş, iç

turizm), *İlçemizi geliştirme ve güzelleştirme* (ormanları koruma ve ağaç dikme, turizmde bize düşen görevler) konularına yer verilmiştir.

5. üniteye yer alan “Yeryüzünde ve Gökyüzünde Gördüklerimiz” konusu ise coğrafya eğitimini ünite bütünlüğü içinde değerlendirmiştir. Buna göre 5. üniteye; *Çevremizde neler görüyoruz?* (yükseltiler, düzlükler, akarsular ve durgun sular, ormanlar “tepe, dağ, ova, yayla, dere, çay, nehir, ırmak, göl, deniz, ada ve yarımada” kavramları), *Dünyamızın oluşumu biçimi, karalar ve denizler, Dünyamızı saran hava* (canlıların havaya ihtiyacı, temiz havanın sağlığınıza yararı, odamızın havasının temizliği, hava gözlemleri), *Gündüz Gökyüzü* (gündüz gökyüzünün gözlenmesi, gökyüzünün ayrı ayrı havalarda rengi, bulutlar, ufuk, güneş, “güneşin en yüksekte bulunduğu saat, güneşin en fazla-en az ısıttığı mevsimler, güneş ışığı ve gölge” güneşin dünyamızı ısıtması ve aydınlatması “güneş ısı ile suların buharlaşması, rüzgarın meydana gelmesi, mevsimler, gece, gündüz”), *Gece Gökyüzü* (gece gökyüzünün gözlem, gökyüzünün karanlığı, ay, ay ışığının güneş ışığından farkı, ayın görünen değişik şekilleri, yıldızlar), ve *Gökyüzü yolculuğu* konuları bulunur. 6. üniteye “Köyü Tanıyalım” konusunda kısaca köy ve çevresinin tanıtımına ait bilgiler verilmiştir.¹

Hayat Bilgisi-3. sınıf dersinin yeni müfredat programında eski müfredat programının 1. ünitesinde yer alan “Çevremizi Tanıyalım” konu başlığının yerine 4. üniteye yer alan “Yaşadığımız Yer” ünitesinin konu başlığını görmekteyiz. Ayrıca bu üniteye 6. üniteye yer alan “Köyü Tanıyalım” konusu da ilave edilmiştir. Böylece eski müfredat programında yer alan 1. ve 6. ünite konu başlıkları ünite anlayışı içerisinde kalmayıp, bir bütünlük arz etmekten uzaktır. Konunun ayrıntı ve detayı bir tarafa bırakılarak yeni müfredat programında bunlar bir üniteye toplanmıştır.

Eski müfredat programında yer alan ünite 5 deki “Yeryüzünde ve Gökyüzündeki Gördüklerimiz” ünite başlığının yerine yeni müfredat programında 8. üniteye “Dünya ve Uzay” ünitesi konulmuştur. Böylece ünite konu başlığı güncelleştirilerek, dünya ve uzayı tanıtıcı temel bilgileri kazandırmanın yanında öğrencileri araştırma, inceleme ve gözlem yapmaya sevk etmektedir. Dünya ve uzay ünite başlığı konuları

¹ MEB. -1995: A. g., e., s. 280-291.

ise; dünyamız ve ay, güneş sistemi, uzay, uzay araştırmalarıdır. Bu konu başlıkları ile dünya, ay, güneş sistemi, uzay ve uzay araştırmaları bilgileri hedeflenmiştir.⁶

2-İlköğretim 4., 5., 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya İçeriği

Sosyal Bilgiler dersi, somut tecrübe ve konulara dayanılarak hazırlanan Hayat Bilgisi programlarından farklıdır. Sosyal Bilgiler özellikle ilköğretim çağındaki çocuk ve gençlerin ilgisini çeken, sosyal bilim konularının çocuğu ilgilendiren yönlerinden faydalanarak etkin vatandaşlık eğitimi veren bir derstir. Sosyal Bilgiler konularında, coğrafya, tarih, psikoloji, sosyoloji, siyaset, ahlak, antropoloji, hukuk, uluslararası ilişkiler, eğitim vb g. sosyal bilimler kapsamına giren bütün dersleri bulmak mümkündür. İlköğretim çağındaki öğrenciler, sosyal olay ve olguları toplu olarak görüp anladıkları düşünülerek, bu sosyal bilim dallarını sosyal bilgiler konularını bütünleşmiş olarak öğretilmesi amaçlanmıştır.

Sosyal Bilgiler eğitiminin temeli Hayat Bilgisi öğretimi ile başlar. Çünkü, bu yaş grubundaki öğrenciler büyüme ve gelişmenin altın çağında olup, çevresindeki olay ve olguları yaparak-yaşayarak toplu ve somut olarak öğrenirler. Sosyal olayları parça parça değil bütünlüğu içinde görürler. Sosyal Bilgiler üniteleri somuttan soyuta, yakından uzağa bir yol izler. Sosyal Bilgilerin temel taşlarını ve ön bilgilerini Hayat Bilgisi üniteleri ile kaynaştırılmış olarak tarih, coğrafya, yurttaşlık vb. diğer sosyal bilimlerin konuları oluşturur.

Sosyal Bilgiler programlarında Coğrafya eğitime yönelik amaçlar; “çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmedir. Buna bağlı olarak çevrelerini ve yurdunu tanıtmak, Türkiye'nin yakın ve uzak ülkeler ile dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazandırmak, gerekli plân ve kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelebilmek, İnsanların birbirleriyle ve coğrafî çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını incelemek. Çevre korunmasının günümüz ve gelecek için önemini kavramak. Coğrafya olaylarının sebeplerini

⁶ KOCAOLUK, F.-KOCAOLUK, M.Ş. -1998: A. g. e., s. 2382-2424.

araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenmektir.

Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme yönünden; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş haline gelmek. Üretim ve tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenmek. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanımak ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavramak. Turizmin anlamını özellikle yurdumuz için önemi kavramak. Nüfus artış hızının eğitim ve ekonomiye olan etkisini kavrama. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlıklarını elde etmek.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının kabulü, TTKB'nin 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı TTKB'nin 30.05.1990, 62 ve 15. 03. 1993; 80 tarih ve sayılı kararları ile kabul edilen ilkokul 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 25.04.1985; 67 ve 15.03.1993; 81 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen Ortaokul Milli Tarih Programı ile 24.06.1985; 95 ve 15.03.1993; 79 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen Ortaokul Milli Coğrafya Programının; a- İlköğretim Okullarında 1997-1998 Öğretim Yılı sonunda, b-16.08.1997 tarih ve 4306 sayılı Kanun'un 2. maddesiyle 05.01.1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa eklenen geçici madde 10'a göre eğitim yapan bazı derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan Okullarda ise 1998-1999 Öğretim Yılından itibaren kademeli olarak uygulamadan kaldırılması kararlaştırıldı. ¹

a) Sosyal Bilgiler-4

İlköğretim okullarının 4. sınıf Sosyal Bilgiler eski müfredatında coğrafya eğitimine ait konuları genelde ünite bütünlüğü biçimindedir. 1. ünite "Yaşadığımız Yer" kısmında; *yakın çevremiz* (sokağımız, caddemiz, mahallemiz ve semtimiz, yakın çevremizi tanımak için neler bilmeliyiz? "Adres, yön", yön ne demektir? "ana ve ara yönler", yön bulmada kullanılan yöntemler, ölçek, kroki ve plân)'den bahsedilir.

2. ünite "İlimiz ve Bölgemiz" kısmında; *Türkiye haritasında ilimiz ve bölgemizin yerini nasıl buluruz?* (harita ve haritadan yararlanma, harita nedir? başlıca çeşitleri, harita işaretleri, haritanın

¹ KOCAOLUK, F.-KOCAOLUK, M.Ş. -1998: A. g. e., s. 2538.

yönleri, haritadan yararlanma, grafik nedir?, grafikten yararlanma), *İlimizi ve bölgemizi tanıyalım* (yurdumuzun hangi il ve , bölgesinde yaşıyoruz?, bölgemizde yerleşme birimleri ve bunların özellikleri, ilimiz ve bölgemizin yer şekilleri, ilimiz ve bölgemizin iklim özellikleri ve bitki örtüsü, ilimiz ve bölgemizde ekonomik hayat, “tarım ve hayvancılık, yeraltı zenginlikleri, enerji kaynakları, sanayi, ticaret”, bölgemizde ulaşım ve trafik, ilimiz ve bölgemizde turizm “turizm nedir?, niçin seyahat ederiz?, turist kimdir?, turistik yerler”), *Yurdumuzdaki coğrafi bölgeler* (Karadeniz Bölgesi, Marmara Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi) konuları yukarıda da söz edildiği gibi ünite bütünlüğü içerisinde yer alır.

3. ünite “Yurdumuz Türkiye” de coğrafya konuları ünite içerisine serpiştirilmiş olup, konu başlığı ise *Yurdumuza genel bakış* (Türkiye’imiz “yurdumuzun çevresinde yer alan denizler, boğazlar ve ülkeler, yurdumuzun boyutları ve yüzölçümü”, yurdumuzun doğal durumu “yerşekilleri, iklimi, doğal bitki örtüsü, akarsular ve göller, denizler ve kıyıları”, yurdumuzda sel baskınları erozyon ve deprem “sel baskınları, zararları ve korunma çareleri, erozyon zararları ve korunma çareleri, deprem zararları ve korunma çareleri”, çevre koruması) dır.

Eski müfredat programında 2. ünitenin 4. bölümünde yer alan “Yurdumuzdaki Coğrafi Bölgeler” ile 3. Ünitenin 1. bölümündeki “Yurdumuza Genel Bakış” konuları yeni müfredat programında bulunmamaktadır.⁸ Buna göre 4. sınıf sosyal bilgiler yeni müfredat programının coğrafya eğitimini amaçlayan ve programın ikinci ile üçüncü ünitelerini oluşturan konu başlıkları aşağıdaki gibidir.

2. ünite “Yakın Çevremiz”de; *Yakın çevremizi tanıyalım* (yakın çevremizi tanımanın önemi, sokağımız, caddemiz, mahallemiz, semtimiz, köyümüz, yönler, pusula ve diğer yöntemlerle yönlerin belirlenmesi, kroki, çizimi ve yararları, ölçek ve ölçek çeşitleri) ile *Plân* (Plân ve kullanım alanları, sınıfımızın planını yapalım) konuları bulunur. 3. ünite “İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım” da ise *Harita* (harita ve çeşitleri, haritanın yönleri, harita özel işaretleri, haritalardan yararlanma, atlas kullanımı ve atlastan yararlanma), *Yurdumuzun hangi il ve bölgesinde*

⁸ MEB. -1995: A. g. e., s. 337-344.

yaşıyoruz?, İlimiz ve bölgemizin doğal özellikleri, (ilimizin ve bölgemizin yeryüzü şekilleri, ilimizde ve bölgemizde doğal bitki örtüsü, ilimiz ve bölgemizin akarsu ve gölleri), İlimiz ve bölgemizde nüfus ve yerleşme, İlimiz ve bölgemizde ekonomik hayat, (tarım, hayvancılık, su ürünleri, orman ve orman ürünleri, madenler ve enerji kaynakları, sanayi, ulaşım, iletişim, ticaret, turizm ve el sanatları), İlimizde yaşanmış önemli tarihi olaylar, İlimiz ve bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması, güzelleştirilmesi, (en az bir ağaç dikelim ve ormanlarımızı koruyalım, doğal güzelliklerimizi, milli parklarımızı ve kültürel varlıklarımızı koruyalım) konu başlıkları yer alır.

Yukarıda sözü edilen 4. sınıf Sosyal Bilgiler ünite başlıkları yıllık 108 ders saatlik müfredatın 54 ders saatinde işlenmesi öngörülmekte olup, toplam ders saati içindeki oranı % 50'dir. Böylece haftalık 3 ders saati olan Sosyal Bilgiler dersinin 1.5 ders saatlik kısmı coğrafya eğitimine ait konularına ayrılmaktadır.

b) Sosyal Bilgiler-5

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler eski müfredat programının; ikinci ünitesi "Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız" ile beşinci ünitesi "Türk Dünyasına Toplu Bakış"ta Coğrafya eğitimine ait konulara yer verildiği, ayrıca ünite bütünlüğü içerisinde ele alındığı görülmektedir. Ünitelerin konu başlıklarına baktığımızda;

2.ünite "Dünyamız Yurdumuz ve Komşularımız" da: *Dünyamız ve Türkiye* (dünyamız "karalar ve dağılışı, denizler ve dağılışı", Türkiye'miz "Türkiye'nin dünya üzerindeki yeri, kara sınırlarımız ve özellikleri, denizlerimiz ve önemi, boğazlar ve önemi, jeopolitik önemi"), *Yurdumuzda nüfus* (yurdumuzda nüfus sayımı, yurdumuzun nüfusu, yurdumuzun nüfus dağılışı), *Yurdumuzda ekonomik hayat* (başlıca geçim kaynaklarımız ve çalışma alanlarımız "tarım ve hayvancılık, madencilik, sanayi, küçük el sanatları, ticaret ulaşım ve trafik, haberleşme, turizm", milli gelir kaynaklarımızın korunması ve geliştirilmesi yurdumuz, Türkiye geleceğe güvenle bakan bir ülkedir) ve *Yurdumuzun komşuları* (sınır komşularımız "Yunanistan Bulgaristan Azerbaycan Ermenistan, Gürcistan, İran, Irak Suriye." Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) ile 5. ünite "Türk Dünyasına Toplu Bakış" ta da *Türk Cumhuriyetleri ve Türklerin yaşadığı yerler* (Orta Asya Türk Cumhuriyetleri "Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan", Türlerin yaşadıkları diğer

yerler)'in bulunduğunu ve yukarıda da söylediğimiz gibi ünite bütünlüğü içerisinde anlatıldıklarını görürüz.

5. sınıf Sosyal Bilgiler yeni müfredatında ise Coğrafya Eğitimine ait konular bir ünite başlığı altında toplanmıştır. Üçüncü ünite de “Güzel Yurdumuz Türkiye” incelenmiş olup, bunlar aşağıdaki konu başlıklarından meydana gelmektedir.

3. ünite “Güzel Yurdumuz Türkiye”de *Yurdumuza genel bakış* (Türkiye'nin dünya üzerindeki yeri, Türkiye'nin dünya üzerindeki yerinin önemi), *Yurdumuzun doğal durumu* (yeryüzü şekilleri, iklimi ve etki alanları, doğal bitki örtüsü, akarsu ve gölleri, yurdumuzu çevreleyen denizler ve genel özellikleri ile bunlardan sağlanan yararlar, Türkiye'nin kara sınırları ve genel özellikleri), *Doğal çevremizin önemi ve sorunları* (doğal çevremiz ve önemi, çevre sorunları ve sonuçları “hava kirliliği ve sonuçları, toprak kirliliği ve sonuçları, su kirliliği ve sonuçları, gürültü ve sonuçları”), *Çevre sorunlarının çözümü* (çevre sorunlarının çözülmesinde bize düşen görevler, çevre sorunlarının çözülmesinde devlete düşen görevler) ile *Doğal afetler ve korunma yolları* (depremler ve korunma yolları, erozyon ve önleme çalışmaları, sel baskınları ve önleme çalışmaları, toprak kayması ve önleme çalışmaları, çığ ve buna karşı alınabilecek önlemler, yangınlar) yer alır.

Eski ve yeni müfredat programı coğrafyaya ait ünite ve konu başlıkları karşılaştırıldığında yeni müfredat programında coğrafya eğitimine ait konularda bir azalma dikkat çeker. Yeni müfredat programında 5. sınıf Sosyal Bilgiler ünite başlıkları yıllık 108 ders saatlik müfredatın 33 ders saatinde işlenmesi öngörülmekte olup, toplam ders saati içindeki oranı % 33 dür. Böylece haftalık 3 ders saati olan Sosyal Bilgiler dersinin 1 ders saatlik kısmı coğrafya eğitimine ait konularına ayrılmaktadır.

c) Sosyal Bilgiler-6

Türkiye'deki Kesintisiz Sekiz Yıllık Eğitim ile birlikte ders müfredatlarında görülen değişikliğin en belirginini 6. ve 7. sınıflarda yapılmıştır. 6. ve 7. sınıflarda okutulan Milli Coğrafya 6-7 ve Milli Tarih 6-7 dersleri tamamıyla kaldırılmıştır. Yerine ünite konularını Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinden alan ve Sosyal Bilgiler 4-5'in devamı niteliğinde olan, Sosyal Bilgiler 6-7 dersleri konulmuştur.

Ayrıca, eski 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler müfredatlarında yer alan ünitelerden yeni Sosyal Bilgiler 6-7'nin müfredat konularına kaydırılmıştır. Böylece daha önce 4. ve 5. sınıflarda okutulan bazı coğrafya eğitimi konuları ortadan kalkmıştır. Yeni müfredat programına göre ünite bütünlüğü şeklinde okutulan coğrafya eğitimi konu başlıkları şöyledir;

6. sınıf Sosyal Bilgiler müfredatında Coğrafya Eğitimine ait konular iki ünite başlığı altında toplanmıştır. Bunlar, "Coğrafya ve Dünyamız" ile "Türkiye'miz" başlıklarıdır. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ikinci ve beşinci ünitesini oluşturmakta olup, aşağıdaki konu başlıklarından meydana gelmektedir.

2.ünite "Coğrafya ve Dünyamız"da; *Coğrafya* (coğrafyanın konusu, coğrafya öğrenmenin gerekliliği), *Dünyamız* (dünyamızı tanıyalım, dünyanın hareketleri ve sonuçları "dünyanın kendi eksenini etrafındaki hareketi ve sonuçlar, dünyanın güneş çevresindeki hareketi ve sonuçları", kıtalar, okyanuslar, dünya üzerinde herhangi bir yerin coğrafi konumunun belirlenmesi "matematik konum ve sonuçları, özel konum ve sonuçları") *İnsanlığı tehdit eden bazı önemli olaylar* (dünyamızda yok olan bazı canlı türlerinin doğal dengeye etkileri, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, savaş, açlık ve israf, nükleer, biyolojik silahlar ile mayınların kullanımı, başlıca bulaşıcı hastalıklar, eğitimsiz nüfus ve işsizlik), *20. Yüzyılda bilim ve teknolojiye meydana gelen bazı gelişmeler ve önemli olaylar* (nükleer enerji, iletişim teknolojileri, uzayın keşfi, ulaşım teknolojileri, silahsızlanmaya gidilmesi, doku ve organ nakli) dir.

5. ünite "Türkiye'de; *Yurdumuzda nüfus ve yerleşme* (yurdumuzda nüfus, genel nüfus sayımları ve yararları, yurdumuzda nüfusun genel dağılışı, kırsal yerleşmelerden kentlere göçün nedenleri ve sonuçları, yurdumuzda nüfus artışının nedenleri ve sonuçları, yurdumuzda nüfus kaybının nedenleri ve sonuçları), *Yurdumuzda yerleşme* (kırsal yerleşmeler "köyler, köylerimizin başlıca sorunları", kentsel yerleşmeler "kentler, kentlerimizin başlıca sorunları"), *Yurdumuzda ekonomik hayat*, (tarım, hayvancılık, su ürünleri, orman ürünleri, madenler ve enerji kaynakları, sanayi, ulaşım, iletişim, ticaret, turizm), *Yurdumuzda eğitim, sanat ve spor* (yurdumuzda eğitim, yurdumuzda sanat, yurdumuzda spor) konu başlıkları yer alır.

Sosyal Bilgiler-6 müfredat programında ünite 2 deki Coğrafya ve Dünya'mız başlığı altında 12 sayfalık bir bölümde, ünite 5'de ise Sosyal Bilgiler 5'in kısmen devamı niteliğinde Türkiye Beşerî Coğrafyası'nın özelliklerinden bahsedilmektedir. Bu konularda son derece yüzeysel bilgiler verilmektedir.

Yukarıda sözü edilen 6. sınıf Sosyal Bilgiler ünite başlıkları yıllık 108 ders saatlik müfredatın 39 ders saatinde işlenmesi öngörülmekte olup, toplam ders saati içindeki oranı % 36'dır. Böylece haftalık 3 ders saati olan Sosyal Bilgiler dersinin 1 ders saatlik kısmı coğrafya eğitimine ait konularına ayrılmaktadır.

d) Sosyal Bilgiler-7

7. sınıf Sosyal Bilgiler müfredatında coğrafya eğitimine ait konular "Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri" ile "Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası" ünite başlığı altında toplanmıştır. Bunlar, 7. sınıf Sosyal Bilgiler kitabının birinci ve yedinci ünitelerini oluşturmaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi ünite bütünlüğü biçiminde sunulan 7. sınıf Coğrafya eğitiminin konu başlıkları aşağıdaki gibidir.

1. ünite "Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri"nde; *Coğrafi bölge ve bölüm* (bölge, bölüm ve yöre, Türkiye'de coğrafi bölgeleri oluşturan etmenler), *Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri ve Bölümleri* (Karadeniz Bölgesi "Batı Karadeniz Bölümü, Orta Karadeniz Bölümü, Doğu Karadeniz Bölümü", Marmara Bölgesi "Yıldız Bölümü, Ergene Bölümü, Çatalca-Kocaeli Bölümü, Güney Marmara Bölümü" Ege Bölümü "Ege Bölümü, İçbatı Anadolu Bölümü", Akdeniz Bölgesi "Antalya Bölümü, Adana Bölümü" Güneydoğu Anadolu Bölgesi "Orta Fırat Bölümü, Dicle Bölümü" Doğu Anadolu Bölgesi "Yukarı Fırat Bölümü, Erzurum-Kars Bölümü, Yukarı Murat-Van Bölümü, Hakkari Bölümü" İç Anadolu Bölgesi "Konya Bölümü, Yukarı Sakarya Bölümü, Orta Kızılırmak Bölümü, Yukarı Kızılırmak Bölümü"), *Türkiye'nin stratejik durumu* "Türkiye'nin jeopolitik yeri ve önemi, İç tehdit, Dış tehdit, Yurt sevgisi" dir.

7. ünite "Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası"nda *Yurdumuzun komşuları* (Bulgaristan, Yunanistan, Suriye, Irak, İran, Azerbaycan-Nahçıvan, Ermenistan, Gürcistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti), *Türk Dünyası* (Bağımsız Türk Cumhuriyetleri

”Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan”, Asya’da Türklerin yaşadığı başlıca diğer ülkeler ve yerler “Afganistan, Tacikistan, Doğu Türkistan-Uygur Özerk Eyaleti, Rusya Federasyonu’nun Asya kesimindeki özerk cumhuriyetler”, Avrupa’da Türklerin yaşadığı diğer ülkeler ve bölgeler “Romanya, Makedonya, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan-Karadağ), Rusya Federasyonu’nun Avrupa kesimindeki özerk cumhuriyetler, Moldova (Gagavuz Özerk Cumhuriyeti), Ukrayna (Kırım Tatarları), Avrupa’da Türk topluluklarının yaşadığı diğer yerler” yer alır.

Yukarıda sözü edilen 7. sınıf Sosyal Bilgiler ünite başlıkları yıllık 108 ders saatlik müfredatın 48 ders saatinde işlenmesi öngörülmekte olup, toplam ders saati içindeki oranı % 44’dür. Böylece haftalık 3 ders saati olan Sosyal Bilgiler dersinin 1.3 ders saatlik kısmı coğrafya eğitimine ait konularına ayrılmaktadır.

SONUÇ

Türkiye’de 1998-1999 Eğitim ve Öğretim Yılında kademeli olarak, Kesintisiz Sekiz Yıllık Eğitim programının uygulanmasıyla birlikte Orta-1 de Milli Coğrafya-1 ve Orta-2 de Milli Coğrafya-2 ders müfredatları uygulamadan kaldırılmıştır. Bunun yerine İlköğretim Sosyal Bilgiler-6 ve 7 ders müfredatları konulmuştur.

İlköğretimlerde Coğrafya Eğitimi konuları iki aşamada ele alınmıştır. Bunlar, Hayat Bilgisi (1, 2 ve 3), ve Sosyal Bilgiler (4, 5, 6 ve 7) ders müfredat programlarıdır. Bu müfredat programlarında coğrafya konuları ünite ve konu anlayışı biçiminde verilmiştir.

Yeni uygulamayla Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler konuları içinde Coğrafya Eğitimi yaklaşık 1/3 oranında yer almaktadır. Bu ise yıllık 108 ders saatinin 38 ders saatine karşılık gelmektedir. Bu da haftada 1 saatlik derse tekabül etmektedir. Böylece daha önceki yıllarda haftada 2 ders saati okutulan coğrafya dersi 1 saatine indirilmiş olmaktadır.

İnsanların Coğrafya öğrenme ihtiyacı dünyaya geldiği andan itibaren başlamaktadır. İnsan doğar doğmaz çevresindeki olayları incelemeye ve anlamaya başlar. Böylece Coğrafya eğitiminin ilk

basamağına adım atmış olur. İleriki yıllarda ise ülkesine faydalı bir vatandaş olma isteğiyle bu devam eder. Bu da ilköğretimde Coğrafya eğitiminin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Oysa bugün yeni uygulamayla birlikte Coğrafya eğitimine ayrılan süre azaltılmıştır. Bu ise yetişecek yeni nesiller için ve Coğrafya için büyük bir eksikliklerdir.

Yapılan bir araştırmada Milli Coğrafya dersi gören öğrencilerle Sosyal Bilgiler dersi gören öğrenciler Coğrafya öğrenimi açısından karşılaştırıldığında (derslere aynı öğretmen girmektedir); Milli Coğrafya gören öğrencilerin coğrafya bilgilerinde daha başarılı oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca, öğrencilerin Sosyal Bilgiler ünitelerinde farklı konuları görmeleri ile, onların coğrafya bilgileri arasında bağlantı kuramadıklarını ve önceki konuları daha çabuk unuttuklarını ortaya koymuştur.⁹

Öğrencilerin kendilerini ilerici ve çağdaş kişiler olarak hazırlayabilmeleri için; İlköğretim müfredat programlarında coğrafya, tarih ve vatandaşlık derslerinin ayrı birer ders olarak okutulması, hem konu bütünlüğü hem de konuyu daha iyi kavrayabilmeleri için şarttır. Bu da Coğrafya dersinin branş ortak temel ders olarak verilmesi zaruretini ortaya koymaktadır.

Okullarımızda halen “Sosyal Bilgiler branş öğretmeni” yoktur, dolayısıyla bu açık coğrafya ve tarih branş dersleri öğretmenleriyle kapatılmaktadır. (Sosyal Bilgiler öğretmeni 2001 yılında mezun olacaktır.) Coğrafya, tarih ve vatandaşlık derslerinin birleştirilmesiyle Sosyal Bilgiler dersi, tarih konularında coğrafya branş öğretmeni zorlanırken, coğrafya konularında da tarih branş öğretmenin zorlanacağı bir vakıdır. Bu ise dersin öğretilmesinde bir takım aksaklıkları doğuracağını düşündürür. Bu açıdan gerçek manada coğrafya eğitimi ve öğretiminin ilköğretim müfredatıyla yapılması mümkün görülmemektedir.

Cumhuriyet dönemi sürecinde İlköğretimde Coğrafya Eğitimi gözlemlendiğimizde, 1941 Birinci Türk Coğrafya Kongresi Kararları ile Cumhuriyetimizin 75. yılındaki Coğrafya Eğitimi arasında büyük farkların olduğu görülmektedir. Bu süreçte coğrafya eğitiminin

⁹ ÜNLÜ, M., -1999: “Özel İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Coğrafya Eğitimine Yaklaşımları.” Marmara Üniv. Atatürk Eğit. Fak. Coğr. Eğit. ABD., “Cumhuriyetin 75. Yılında İlk ve Orta Öğretimde Coğrafya Eğitimi” Semp. Bil., İstanbul.

iyileştirilmesi ile daha bilimsel ve detaylı olması beklenirken, bugün haftalık ders saati ve yıllık müfredat programları ile coğrafya eğitiminin son derece kısırlaştırıldığı gözlenir.

BİBLİYOGRAFYA

- BART, J.L., -DEMİRTAŞ, A., -1996: İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi. YÖK/Dünya Bankası, Milli Eğitim Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi. Ankara.
- DOĞANAY, H., -1983: "Okullarımızda Coğrafya Öğretiminin Temel Meseleleri." Milli Eğitim ve Kültür Derg. sayı 19, s. 23-34, Ankara.
- DOĞANAY, H., -1986: "Milli Coğrafya 1. Ortaokul Ders Kitabı Hakkında Rapor." Türk Kültürü Derg. sayı 273, s. 53-57, Ankara.
- DOĞANAY, H., -1989: "Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları." Coğrafya Araştırmaları, Cilt 1, sayı 1, s. 7-24, Ankara.
- GARDNER, W.E., DEMİRTAŞ, A., DOĞANAY, A., ÇİÇEK, R., GÜNEY, E., KİTAPÇI, Z., -1996: Sosyal Bilimler Öğretimi, YÖK/Dünya Bankası, Milli Eğitim Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi. Ankara.
- NİŞANCI, A., -1980: "Okullarda Coğrafya Öğretimi Hakkında Bazı Düşünceler." Atatürk Üniv. Edeb. Fak. Araş. Derg. sayı: 12, Fasikül 2, s. 243-350. Ankara.
- KOCAOLUK, F.-KOCAOLUK, M.Ş.,-1998: İlköğretim Okulu Programı. Baskı 30, cilt 3, İstanbul.
- ÖZEY, R., -1996: "Osmanlı Döneminden Bugüne Ortaöğretimde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi." Mar. Üniv. Atatürk Eğit. Fak. II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, s. 200-213, İstanbul.
- ÖZEY, R., EFE, R., DELİORMAN A. -1998: İlköğretim Sosyal Bilgiler-6-7 Bayrak yayınları, İstanbul.
- SELÇUK BİRİCİK, A., -1999: İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Coğrafya Müfredat Programı ile Atatürk Eğitim Fakültesi'nde Coğrafya Eğitim ve Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme, Marmara Üniv. Atatürk Eğit. Fak. Coğr. Eğit. ABD. "Cumhuriyetin 75. Yılında İlk ve Orta Öğretimde Coğrafya Eğitimi" Semp. Bil., İstanbul.

- SELÇUK BİRİCİK, A., -1999: İlk ve Orta Öğretim Kurumlarına Coğrafya Öğretmeni Yetiştirmeye Yönelik Bazı Gelişmeler, Marmara Üniv. Atatürk Eğit. Fak. Coğr. Eğit. ABD. "Cumhuriyetin 75. Yılında İlk ve Orta Öğretimde Coğrafya Eğitimi" Semp. Bil., İstanbul.
- ÜNLÜ, M., -1999: "Özel İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Coğrafya Eğitimine Yaklaşımları." Marmara Üniv. Atatürk Eğit. Fak. Coğr. Eğit. ABD., "Cumhuriyetin 75. Yılında İlk ve Orta Öğretimde Coğrafya Eğitimi" Semp. Bil., İstanbul.
- ÜNLÜ, M., -1999: "Okul Öncesi Eğitim Programlarında Öğrencilere Kazandırılan Coğrafya Eğitimi." Marmara Üniv. Atatürk Eğit. Fak. Coğr. Eğit. ABD., "Cumhuriyetin 75. Yılında İlk ve Orta Öğretimde Coğrafya Eğitimi" Semp. Bil., İstanbul
- VURAL, M., -1998: İlköğretim Okulu Ders Programları. s. 181-199, Yakutiye Yayıncılık ve Bilgi İşlem Merkezi, Erzurum.
- MEB. -1995: İlköğretim Okulu Programı. MEB. Yay. 2846, Mevzuat Dizisi 297, Ankara.
- MEB. -1998: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4-5-6-7 Komisyon. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.